

Beszámoló az MTA 1998. decemberi közgyűléséről

A Magyar Tudományos Akadémia 163. közgyűlése 1998. december 7-én zajlott le, az elmúlt években kialakult gyakorlatnak megfelelően egynapos munkaközgyűlésként.

Glatz Ferenc elnöki nyitó szavai után a jelenlevők kegyelettel emlékeztek az előző közgyűlés óta elhunyt *Bogárdi János*, *Polinszky Károly*, *Tarján Gusztáv* rendes tagokra, *Csűrös István* külső tagra, valamint *Gutmann Viktor*, *Kürti Miklós* és *Ernst Lars* tiszteleti tagokra.

A levezető elnökké választott *Michelberger Pál* r. tag megállapította a közgyűlés határozatképességét, majd a jelenlevők elfogadták az előzetesen írásban is közreadott tárgysorozatot, és megválasztották a jegyzőkönyv-hitelesítő, a határozatszövegező és a szavazathitelesítő alkalmi bizottságokat.

Ihász Mihály r. tag, a Doktori Tanács elnöke átadta az oklevelet az előző közgyűlés óta doktori címet szerzett kutatóknak.

Az érdemi munka Glatz Ferenc elnöki *expozejával* kezdődött, amelyben az MTA elnöke az írásban is közreadott négy előterjesztéshez (Beszámoló az Országgyűlésnek a magyar tudomány helyzetéről 1998; Előterjesztés a kormány részére a Magyar Tudományos Akadémia 1997. évi tevékenységéről; Beszámoló az akadémiai intézethálózat konszolidációjának helyzetéről; az MTA 1999. évi költségvetése) fűzött észrevételeket.

A hazai tudomány egészével, az MTA-val és annak intézethálózatával foglalkozó beszámolók együttesen a magyar tudományosság ezredvégi helyzetéről adnak képet. Ennek kapcsán az elnök megállapította, hogy helytelen az a szlogen, amely szerint egyetemünk váljanak kutatóegyetemekké, hiszen mindvégig azok is voltak — a kutatás és az oktatás szétszakítása veszélyes következményekkel jár.

Az Országgyűlésnek szóló beszámolóval kapcsolatban Glatz Ferenc először arra utalt, hogy a politikusok érdeklődése eltér a kutatókétól, ezért a beszámoló vitára bocsátott változatát ki kell egészíteni a hazai tudomány helyzetének és eredményeinek rövid és közérthető összefoglalásával. A kétévenkénti parlamenti beszámoló helyett célszerűbb lenne a 3—4 éves időközönkénti beszámolás, de

ehhez módosítani kell az Akadémiára vonatkozó törvényt, amire az előző parlamenti ciklusban már nem tudtak sort keríteni.

Az eredmények felsorolása mellett a helyzet értékelésekor arra is ki kell térni, hogy a kutatási feltételek javítása érdekében kevés állami intézkedés történt, és a kutatásban dolgozók bérreformja elodázhatatlan. Ugyancsak kritikai észrevételként fogalmazta meg, hogy a tömegkommunikációban — beleértve a közszolgálati adókat is — kevés a tudományra és a kultúrára fordított műsoridő. Tudomány az ezredforduló Magyarországnán címmel egy háromkötetes áttekintő elemzés is készül.

A közgyűlés elé terjesztett, de átdolgozásra szoruló anyaggal kapcsolatban az elnök azt kérte, hogy a vita ne az egyes mondatok szövegezésével foglalkozzék, hanem koncepcionális kérdésekkel. A szövegmódosítási javaslatokat egyébként írásban kérték.

A tudománypolitika után ideje a tudományról is beszélni! Ennek jegyében az MTA elnöke — *Keszthelyi Lajos* akadémikus kifejezésével élve — úgy fogalmazott, hogy hibridizálni kell a szellemi életet, s a különböző területek közötti átjárás elősegítésére leginkább az MTA alkalmas. Az ország szellemi életére és a gondolkodás formálására tett hatása fejében az MTA reméli, hogy a tudomány pozíciója végre megerősödik, és nemcsak a nyilatkozatok szintjén.

A kormány számára készített előterjesztéshez fűzött elnöki észrevételek közül megemlíthető a Doktori Tanács fontossága az Akadémia életében és általánosságban a doktorok bevonása a köztestület tevékenységébe. Az Akadémia nem kíván felső határt megállapítani a doktorok létszámára, bár ez nehezebbé teszi a tiszteletdíj emelésére vonatkozó tárgyalásokat. A Bolyai-ösztöndíj bevezetésével is a doktori cím megszerzésére való előkészületet igyekezett könnyebbé tenni az Akadémia. Az MTA Könyvtárának konszolidációja nyugvópontonra jutott, de továbbra is gondot jelent a hálózati könyvtárak finanszírozása. Sikerült tisztázni az Akadémiai Kiadóval való kapcsolatot, de a jogi és gazdasági szempontok tisztázásával a tudományos művek kiadása még nem oldódott meg. A Magyar Nagylexikont az MTA szellemileg támogatja, ennek kapcsán egyik feladata a közérthető magyar tudományos nyelv kialakításának elősegítése.

Bár a beszámoló 1997-re vonatkozik, szóvá kell tenni az 1998. év problémáit is, és az anyagban ki kell térni A tudomány világkonferenciájára, amire 1999-ben kerül sor Budapesten.

Az Akadémia belső életéről szólva az elnök megemlítette, hogy a székfoglalók, felolvasó ülések és az emlékbeszédek tartása rendben folyik, de nincsenek kellőképpen kihasználva az ülések adta lehetőségek, mivel csak a legszűkebb szakmai kör érdeklődik az egyes rendezvények iránt.

Az intézetkonszolidációról szóló jelentés kapcsán az MTA elnöke elmondta, hogy a konszolidáció során újabb problémák vetődtek fel, amelyekkel foglalkozni kell az intézetek szakmai működésének biztosítása érdekében. Pénzügyileg a működést a plurális finanszírozás oldja meg.

Sajnálatos tény, hogy újra gerjesztődik az egyetemi oktatók és az intézetekben dolgozó kutatók közötti ellentét. Egyetemektől független kutatóintézetek a múlt század óta léteznek, téves az a nézet, hogy ez a rendszer szovjet találmány, a Szovjetunió ugyanis a korábban kialakult német mintát követte. A konszolidációs bizottság célja a két terület közelítése volt a nemzeti laboratóriumok kialakításának szándékával.

Keviczky László r. tag *főtitkári expozéjában* ugyancsak a három beszámolóhoz fűzött észrevételeket. A kormánynak szóló anyag kapcsán megemlítette, hogy más szerv nem készít ilyen alapos beszámolót a kutatásról, ám az Akadémia korábbi beszámolóit nem vezettek érdemi eredményre.

A Parlament számára készített előterjesztésről szólva a főtitkár megjegyezte, hogy a beszámolóban tükröződő állapothoz képest a legutóbbi időben tovább romlott a tudományos kutatás helyzete. A tudományra eső költségvetési hányadot még mindig a maradék-elv határozza meg. A kormány tagjai csak tárcaérdekeket képviselnek, és nem a K+F egészét támogatják. Ilyen költségvetési támogatás esetén a világ elmegy mellettünk.

A konszolidációról szólva a főtitkár úgy fogalmazott, hogy a működőképesség megerősödött, de további javításra van szükség. Az egy főre jutó költségvetési támogatás a létszámcsökkenés miatt nőtt. A támogatott kutatócsoportok létszáma évek óta stabil, az intézeteké 1998-tól válhat stabilá. A Konszolidációs Bizottság tevékenységével kapcsolatban az AKT javaslata az, hogy a megkezdett konszolidációt mandátumának egyéves meghosszabbításával ez a bizottság fejezze be.

A két expozé után a beterjesztett anyagok együttes *vitája* következett. A javaslat szerint a beszámolók végleges szövegét a Vezetői Kollégium állítja össze az osztályelnökök bevonásával. A 14 hozzászóló által érintett témák közül az alábbiak emelendők ki:

A beszámolók összeállításánál, szövegezésénél gondot okozott, hogy e dokumentumok műfaja is szokatlan még, hiszen tudósok fogalmazzák politikusok részére (*Harmathy Attila* r. tag). Nem az eredmények szakterületi bontásban való bemutatása volt a feladat, de a nagy terjedelem miatt így is szükséges egy tömör és az interdiszciplinaritást kifejező összefoglalás a parlamenti beszámoló elejére (*Náray-Szabó Gábor* r. tag). A tézisszerű összefoglalóval való kiegészítést javasolja a BME akadémikusainak és köztestületi képviselőinek csoportja is (*Szántay Csaba* r. tag). Szövegmódosításokat, illetve kiegészítéseket javasolt *Cseh-Szombathy László* l. tag, *Kosáry Domokos* r. tag és *Roska Tamás* r. tag. Utóbbi szerint arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy a fiatal kutatói generáció külföldön keresi boldogulását, és felgyorsult a kutatói exodus.

E nem kívánatos folyamat fő oka a kutatók tragikus bérhelyzete, s annak megszüntetése politikai kérdés (*Dudits Dénes*, *Kiss Dezső* r. tagok).

Paládi-Kovács Attila, a néprajztud. doktora a tudományos könyvek és folyóiratok kiadásának helyzetéről szóló szövegrész beiktatását javasolta.

Az 56-os Intézet támogatásának megvonását többen nehezményezték (*Kende Péter* külső tag, *Kiss Dezső*, *Kosáry Domokos*, *Niederhauser Emil* r. tag).

Kiss Ádám, a fizikai tud. doktora, az Oktatási Minisztérium helyettes államtitkára a felsőoktatási intézmények tervezett integrációjáról tájékoztatta a közgyűlést, *Tigyi József* r. tag pedig az MTA Székházának befejeződött rekonstrukciójáról.

Arató Máttyás, a matematikai tud. doktora az informatika oktatásának fontosságára hívta fel a figyelmet: a minőségi oktatáshoz nincs elegendő pénz. Ugyanő kétségbe vonta a tudománypolitika szükségességét.

A hozzászólásokra *Glatz Ferenc* válaszolt. Rövid megjegyzései közül kiemelésre kíváncsok:

— felkéri a BME köztestületi tagjait képviselő Szántay Csabát a beszámolók átdolgozásában való részvételre;

- a nagy kézikönyvek kiadásával elnökségi ülés foglalkozzék;
- az MTA tovább küzd a kutatói bérek emeléséért;
- az Akadémiának törvényi felhatalmazása van a tudomány helyzetével kapcsolatos állásfoglalásra, és ez önmagában is tudománypolitika;
- indokolt a népeségtudomány besorolása a stratégiai kutatások közé;
- a közalapítványi kutatóintézetek egységes szabályozására van szükség, amivel elejét lehet venni a konkrét kutatásokat érintő politikai döntéseknek.

A közgyűlés nagy szavazattöbbséggel elfogadta a Konszolidációs Bizottság beszámolóját, a Parlamentnek szóló beszámoló tervezetét és a kormány számára készített beszámolót.

Az ülés az 1999. évi akadémiai költségvetés előterjesztésével folytatódott. Keviczky László főtítkár szerint a remélthez képest rosszabbak a kilátások. Eddig minden kormány visszafogta a kutatás támogatását a hatalomra kerülése utáni évben. A főtítkár szövegében a közép- és nagyműszerek rekonstrukciós programjáról, valamint az EU-támogatással megvalósuló Eötvös-programról.

Az előterjesztéshez hozzászóló *Lipták András* r. tag szerint a májusi közgyűlésen bemutatott tervszámokkal való összehasonlítás mutatta volna igazán a helyzetet, majd az OTKA elnökeként nehezményezte, hogy az OTKA-keret csökkentéséről csak közvetve szerzett tudomást. A főtítkár válaszában arra emlékeztetett, hogy a Bokros-csomag idején az MTA mentette meg az OTKA-t, ami pénzügyileg azóta is az MTA költségvetésének elkülönített fejezete, a tárgyalásokra szóló meghívót pedig a PM küldi ki.

A közgyűlés a költségvetési előterjesztést elfogadta.

Mivel a jelenlevők létszáma nem volt elegendő az alapszabály-módosításhoz, a Kutatói Fórum előterjesztését elnapolták a következő közgyűlésre.

A továbbiakban *Láng István* r. tag előterjesztése alapján az 1999. májusi közgyűlésen esedékes tisztújítást előkészítő jelölőbizottság összetételét hagyta jóvá a közgyűlés, majd *Enyedi György* r. tag, a Magyar Tudomány főszerkesztője ismertette a folyóirat szerkesztőbizottságának indítványát az Akadémia lapjának finanszírozására vonatkozóan. Az indítványra reagálva a főtítkár kifejtette, hogy az Akadémia fontosnak tartja a Magyar Tudomány megjelenését, és javasolta, hogy a lap finanszírozásának kérdését az Elnökség oldja meg. Ezt a megoldást a közgyűlés is támogatta.

Az MTA 163. közgyűlése a határozati javaslat szövegének elfogadásával zárult.

Szabados László